

3790. 1934. okt. 23. vegyes epl.
3928. 1935 febr. 20. tort. rltb.
4079. 1935 jun. 21. teteles. rltb.

Salgótarján Nógrád

1913 jan. 3.

iszakita.

átirat: 1935. jun. 22.

DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

ÉVK: 1935 JUN. 17.

1047

szám.

Utóirat:

1934

—1935

Utóirat:

1043/1934/35

Princípálra kiadva:

hitt. S. Tóth Gyula

S. Borosy Ferenc

egy. ny. s. tanai munkák

Debrecen 935. június 17

Borosy
a. i. ábrák

Elfogadom.

Debrecen, 1935. júni. 18.

ⁿ
Szeged

Elfogadom!

Debrecen, 1935. júni. 21.

Bozóky

A H A D I F O G O L Y J O G Á L L A S A
A N E M Z E T K Ö Z I J O G B A N . -

I r t a :

T i b o r Á k o s I v á n .

F o r r á s o k:

- Dr. Teghze Gyula: Nemzetközi jog. 7
- Dr. Lóránt Ármin: A hadifogoly kérdésről. 2
- Dr. Wlassich Gyula: A hadifogoly és a nemzetközi jog. 2
- Corpus Juris Hungarici: 1911: XX. t.c.
- " " " 1913:XLIII. t.c.
1855. évi katonai büntető kodex.
- M.kir. honvédség szolgálati szabályzata.-

A 2117

Tulajdonképeni hadijogról, mely azon az alapon áll, hogy a háboru nem más, mint az államok és azok fegyveres erejének harca, csak a XIX. század kezdete óta szólhatunk. Ezideig a hadifogoly jogállása ugyszolván teljesen rendezetlen volt; sorsát a foglyul ejtő önkényesen szabta meg.

A régibb századok azon felfogásával szemben hogy az ellenség a megszállt terület lakosságából bárkit elhurcolhatott s az elhurcoltakat személyes tulajdonának tekintette, az újabb felfogás szerint hadifogollyá csak az válhat, aki valamilyen formában a hadsereghez tartozik. Mert hadifoglyok alatt a hadviselőknek azon csoportjait értjük, akik az ellenállást feladták, az ellenség kezébe kerültek. Tényleges hadiállapotból szenvedőleges hadiállapotba jutottak. A hadifogság az elfogó állammal létesít bizonyos jogviszonyt és nem az elfogó személyekkel, tehát a hadifogoly többé nem az elfogó csapat hadizsákmánya. A fogság végeredményben tehát nem más, mint praeventiv

intézkedés annak a célnak az elérésére, hogy az elfogott ellenséges katonák megakadályoztassanak a háboruban való további részvételben, vagyis a hadifogság: biztonsági őrizet. Az az állam, amelynek a hadifoglyok hatalmába kerültek, nem tekinti őket gonosztevőknek, hanem ellenkezőleg olyan személyeknek, akik házájukkal szemben kötelességüknek mindenben eleget tettek s ezáltal elérték azt, hogy velük, mint lovagias ellenfelekkel bánjanak. Még a XVII. században is előfordult, különösen várvédelmi harcoknál, hogy az utolsóig kitartó hős katonákat, mintegy büntetésként vadállati kegyetlenséggel legyilkolták. Ma fordítva áll a helyzet, mert épen az ilyen katonákat különös tiszteletben tartják. /:például 1915. március 22.-én Przemysl várának feladásakor - amikor a magyar csapatok nemcsak az összes erődöket és ágyukat robbantották fel, hanem mindenféle hadianyagot, fegyvert, hidakat, vasuti felszerelést semmisítettek meg s még a megmaradt állatállományt is leölték, az oroszoknak valósággal a várromokat adván át - cári rendelkezés

folytán a hadifogságba került összes tisztek megtarthatták kardjukat.:/

A hadifogság a védekezésre képtelen katonának, az elfogó állam részéről nyújtandó jogigényévé alakult, amely igény azonban jogellenes magatartás által el is vesztethető.

Ezek az elvek és nézetek csaknem általánosságban elterjedtek s azokat a hadviselő felek az emberiség érzésének egyre erősülő hatása alatt a gyakorlati életben is többé-kevésbé alkalmazták. A XIX. század első felében még nem gondolt senki arra, hogy a kialakult szokásokat codexbe foglalják. Voltak ugyan egyes lelkes emberbarátok, akik elismerésre méltó küzdelmet fejtettek ki, hogy a közvélemény figyelmét erre a fontos kérdésre tereljék, hogy felhívják a tétéles egyezmények megkötésének szükségességére, nemes törekvéseik azonban az egyes államok kormányainál kevés meghallgatásra találtak.

A XIX. század második felében végre annyira erősödött a kodifikációs törekvés, hogy Schweiz Dунant és Moynier kezdeményezésére 1864.-ben Genfben tanácskozásra hívja össze a hatalmakat. Ezen a tanács-

kozáson 16 állam képviseltette magát és ennek eredménye az 1864. augusztus 22.-én létrejött genfi konvenczio. A tanácskozások a sebesültek és betegek helyzetének szabályozásáról folytak, de a hadifoglyokról itt még nem esett szó. Ennek ellenére azonban a hadifogoly kérdés tekintetében a tételes intézkedésnek némi halovány reménye már támadt, amelyben a kötött egyezmény egyik szakasza kimondja, hogy az egészségügyi személyzet és a papok az ellenséges megszállás után a tábori kórházakban tovább folytathatják szolgálatukat, vagy visszavonulhatnak, **Tehát**, ha az előbb megnevezett személyek az ellenség hatalmába is kerültek, nem tekinthetők hadifoglyoknak, mert vagy zavartalanul folytathatják hivatásbeli tevékenységüket, vagy kivánatukra illetékes államuknak minden további feltétel nélkül visszaadhatók.

Ezt a történelmi nevezetességű és alapvető 1864. évi genfi egyezményt akkoriban csak 12 állam írta alá; Ausztria-Magyarország nem vett részt az értekezleten, de az ott létrejött egyez-

ményhez 1866.-ban utólagosan csatlakozott.

Az egyezményben szabályozott kérdések ezután már állandóan felszinen maradtak. Különböző hatóságok és bizottságok vitatták meg az egyezmény rendelkezéseit és tisztázták a fogalmakat, mely munkának eredménye gyanánt Schweiz kezdeményezésére az államok újabb értekezletre gyűltek össze s több kiegészítést fogadtak el. Ezeket a határozmányokat azonban egyik állam sem erősítette meg.

Mindezek a törekvések a hadijognak csak egy töredékét ölelték fel s többnyire csak kísérletek maradtak. Végre 1874.-ben került tételes szabályozásra a sor.

II. Sándor orosz cár 1874.-ben Bruxellesben összehívta a hatalmakat azzal az indokolással, hogy miután háboru idején a kölcsönös gyűlölködés nagyban fokozza a háboru amugy is elkerülhetetlen borzalmait, kívánatos lenne a hadijogot béke idején tételes formába önteni. Bár ezen az értekezleten 15 állam, köztük az összes európai nagyhatalmak képviseltették magukat, az mégis a kölcsönös bizal-

matlanság jegyében indult meg. Az angol és francia sajtó ugyanis annak a gyanujának adott kifejezést, hogy az oroszok javaslata tulajdonképpen Bismarck műve, mely azt a célt szolgálja, hogy a németeknek kedvezzen legközelebbi háborujukban Franciaország ellen.

Az orosz javaslat a szárazföldi háboru törvényeit és szokásait óhajtotta kodifikálni. Ez a tervezet sem volt teljes, mert egyrészt a genfi egyezményre csak utal, holott ennek rendelkezései már sürgős revizióra szorultak, másrészt, mert több kérdéssel, mint pl. a hadüzenet, háboru befejezése, stb. nem foglalkozott. Mindamellett az alapos előtanulmányok és átgondolások után nyilvánosság elé hozott orosz tervezet óriási haladást jelentett a hadijog terén. Bár a bruxellesi értekezleten változatlanul uralkodó bizalmatlanság és a diplomaták mesterkedései miatt az értekezlet határozatait seholsem ratifikálták s ez a nemzetközi jogban csak az 1874.-i évi "Bruxellesi de-claráció" -ként ismeretes, a későbbi évek foly-
tán mégis a kodifikált joggal egyenértékűnek te-

kintették s ez szolgált egy negyed századdal utóbb a hágai egyezmény alapjául.

Ez a nagyjelentőségű nyilatkozat, amely de lege ferenda tisztázott egyes kérdéseket, annyiban is jelentős, hogy a nyilatkozat alapján sikerült az Institut de droit internationalnak egy olyan kézikönyvet kidolgozni, amely a szárazföldi háboru szabályait összefoglalta. A bruxellesi munkálton felül nagy jelentőségre tettek szert azok a hadiszabályok, amelyeket az 1863. évben az Északamerikai Egyesült Államok elnöke, Lincoln állítottatott össze.

A bruxellesi deklarációnak 23-24 §.-a tartalmazza a hadifoglyokra vonatkozó rendelkezéseket, amelyek néhány módosítással és kiegészítéssel bekerültek a 25. évvel későbbi I. hágai egyezménybe.

A bruxellesi értekezlet eredménytelensége nem kedvetlenítette el az orosz kormányt.- Néhány hónappal később ugyanis felkérte az összes hatalmakat, hogy esetleges észrevételeiket és javaslataikat juttassák el hozzá, hogy ezek alapján újabb tervezetet dolgoztathasson ki s esetleg újabb értekezlet össze-

összehívása iránt intézkedhessék.

A hatalmak eleget is tettek ennek a felkérésnek, szakbizottságokban tárgyalatták a bruxellesi declatio javaslatait s már készen állott az újabb konferencia összehívásának a terve, amidőn Anglia vonakodása mindennek utját állotta.

A kérdés azonban a tudományos irodalom következtében állandóan felszinen maradt. Mégis csak 25. év után jöttek össze a hatalmak II. Miklós orosz cár kezdeményezésére Hágában "abból a célból, hogy revízió alá vegyék az 1874. évi bruxellesi értekezlet által kidolgozott s a háboru törvényeire és szokásaira vonatkozó, mai napig azonban ratifikáció nélkül maradt deklarációt". Az orosz kormány körlevelében megemlítette a fegyverkezések korlátozásának és a döntőbíráskodásnak kérdését is, ami a kodifikáció sikerét ismét kétségessé tette. A 26 állam kiküldötteinek ezuttal mégis sikerült megállapodniuk s ezzel megszületett a hadifogság első nemzetközi tételes szabályozása: az 1899 évi hágai egyezmény, amelynek a hadifog-

lyokra vonatkozó rendelkezései a II. fejezet 4.-20. §§.-ban foglaltatnak. A hatalmak képviselői az értekezleten három nyilatkozatot és három egyezményt irtak alá 1899. évi július hó 29.-én. Ezeknek az egyezményeknek és nyilatkozatoknak a magyar országos törvénytárba való becikkelyezése azonban belső politikai viszonyok miatt késétt. Ezek később részben az 1913.évi XLIII. t.c.-ben vétettek fel.

Mint hogy az 1864. évi genfi egyezmény rendelkezései időközben már nagyon elavultak, az általános óhajnak engedve Schweiz 1906.-ban Genfben hívta össze a hatalmakat, ahol 36. állam részvételével elfogadták az új egyezményt, melyet nálunk az 1911:XX. t.c. foglal magában.

Az 1899 évi első hágai értekezlet azzal az óhajjal zárult, hogy munkáját a későbbi idők folyamán szerzendő tapasztalatokkal és az értekezleten elhangzott óhajoknak megfelelően kiegészítsék. Ennek alapján az orosz cár ismét új értekezlet összehívását kezdeményezte, amelyet Hollandia királynője Hágába hívott össze 1907. június 1.-re

és amelyen 44 állam képviselője vett részt.

Az u.n. II. nemzetközi békeértekezlet 1907, évi október hó 18.-ig tartott. Eredménye 13. egyezmény és 1. nyilatkozat volt. Ezek közül 12. egyezményt az 1913:XLIII t.c. emelt nálunk törvényerőre.

Az egyezmények közül jelen tárgyhoz csak a szárazföldi háboru.törvényeiről és szokásairól szóló IV. egyezmény vág, amelynek melléklete 4-21 cikkben tartalmazza a hadifoglyokról szóló rendelkezéseket.

A nemzetközi jog háborus rendelkezéseinek fejlődése a XIX. század utolsó négy évtizedében és a XX. század első felében meredeken felfelé ívelő pályát mutat. Az említett időszak ugyanis a háboruk előszelét hozta már magával. Az emberiség követelte, ha már a háborut el nem kerülhető, legalább a hadviselés módja tétessék emberiesebbé s a jogszabályok megalkotásának irányító szempontja az legyen, hogy a katonák is emberek, akiknek joguk van emberies bánásmódra. Mindezeknek az egyezményeknek

egyetlen biztosítéka pedig a nemzetekben feltételezett magasabb erkölcsi erő, de ennek hiánya esetén senki sincs, aki a megállapodások betartását ellenőrizzé s még kevésbé, aki a megállapodások ellen vétőket felelősségre vonja.

Hiába emelkednek ideális magaslatra a nemzetközi jogszabályok, ha megalkotóik, az államok hadviselő ellenségekké válnak, megfeledkeznek adott szavukról s oda zuhannak vissza, ahol elődjeik a sötét középkorban voltak. A modern humanizmus nem egyszer csődöt mondott, amikor arról volt szó, hogy a hadviselő felek radikális eszközökkel kényszerítsék egymást valaminek a megtételére, vagy abbanahagyására. A kiméretlen eszközök sorában gyakran szerepeltek a hadifoglyok is, akiknek utján sokszor lehetett nyomást gyakorolni az ellenséges állam lakóira s így közvetve a hadműveletekre; s ha ez az ut nem volt célravezető, hadifoglyok legalább arra voltak jók, hogy bosszuját az ellenség rajtuk töltse ki.

A hadviselő felek túlnyomó többsége ezt a magatartást tanusította és ez volt az oka annak,

hogy - bár készségesen megjelentek az értekezleteken és ott részt vettek a vitákban - ha valamelyik indítvány nekik nem tetsző állam részéről hangzott el, azt vagy jogfentartással vették tudomásul, vagy elutasítást indítványoztak. Ha már a meghatalmazottak alá is irtak valamely egyezményt, annak jóváhagyását államaik sokszor megtagadták.

A világháborút megelőző békeértekezleteknek az volt a legnagyobb hibájuk, hogy gyakran hiányzott a résztvevőkből a szükséges gyakorlati tapasztalat, némileg ezért is túlozták az óvatosságot. A világháboru bő tapasztalok szerzésére adott alkalmat, de azért az 1929. július hó 1.-re Genfben összehívott értekezlet sem mutatott más képet, mint az előző.

Ezek előrebocsátása után rátérek az egyezmények ismertetésére.

AZ 1907. ÉVI HÁGAI EGYEZMÉNY.-

4. cikk. *II. fejezet. A hadifoglyokról.*

A hadifoglyok az ellenséges ~~K~~ormánynak, nem pedig az őket foglyul ejtő egyéneknek vagy csapatoknak-

az elfogott kísérésével illetőleg őrzésével van megbizva, nem tulajdonosa a hadifogolynak, hanem csak kormányának végrehajtó szerve, s csak arról tartozik gondoskodni, hogy az ellenséges katonák a további harcolásban végérvényesen megakadályoztassanak,

Az ellenséges kormány nemcsak jogot nyer, hogy az elfogottat a háboru folyamán biztonsági őrizetben tartsa, hanem kötelezettséget is vállal, hogy a hadifoglyot minden felesleges durva bánásmódtól és kínzástól megőrzi. Az olyan kormány, amely a hadifoglyokkal szemben tanusított brutális bánásmód miatt emelt vádakát azzal utasítja vissza, hogy nem állott módjában hadseregére és katonáira e tekintetben befolyását kelőképen érvényesítenie, a felelősség alól semmiképen sem menekülhet.

De az ellenséges kormány nemcsak saját katonáinak eljárásáért felel, hanem a területén, illetve a haderejében működő szövetséges csapatokért is, hogy ezek katonái a nemzetközi jognak fenti

rendelkezését az esetben is tiszteletben tartsák, ha a szövetséges által ejtett hadifoglyokkal kerülnek bármilyen vonatkozásba.

Az ellenséges katona attól a pillanattól kezdve, amikor védképtelenné válik, máris a nemzetközi jog védelme alá kerül és igénye van emberséges bánásmódra. Ennek az igénynek jogalapja az, hogy a harcoló katonák kölcsönösen honpolgári kötelességüknek tesznek eleget a hadszíntéren, a hadászat szabályai szerint törekednek ellenfeleiket ártalmatlanná tenni, miért is megérdemlik azt, hogy egyik a másikával, mint harcképtelenné vált lovagias ellenféllel, nem pedig mint ártalmatlanná tett gonosztevővel bánjon.

Az 1855. évi katonai büntetőcodex 265.§.-a azt a katonát, "aki már védképtelen, megsebesült, vagy betegen fekvő ellenséget kivetkőztet, vagy bántalmaz", egy évtől öt évig terjedhető börtönnel, kegyetlen, életveszélyes vagy épen halálos sérülésnek okozása esetén pedig tíz évig terjedhető súlyos börtönnel bünteti. A katonai Szolgálati Sza-

bályzat szerint a katonának kötelessége a hadifogollyal kiméletesen bánni és a megsebesült ellenséget ép oly gondos ápolásban részesíteni, mint saját bajtársát, mert védteleneket megcsonkítani vagy megölni: becstelenség.

A katonai büntetőrvény ismertetett rendelkezése szerint tehát, ha a katona védképtelen ellenségét még gyilkos szándékkal is megöli, legfeljebb 10 évi súlyos börtönnel büntethető, aminek magyarázata az, hogy számolni kell azzal az erős izgalommal, amit a harc a katonában előidéz. Tehát csak azt lehet büntetni, amit a katona leghiggatabb lelkiállapotban követett el, de aligha lenne büntetés alá vonható a harc hevében elkövetett emberölés.

A mai nemzetközi joggal nem egyeztethető össze az a régi hadifelfogás, mely szerint a csatában senkinek sem adható kegyelem.

Az emberies bánásmód azt is magával hozza, hogy a védképtelenné vált és már hadifogságban őrzött ellenséggel szemben semmiféle meg-

torlás sem gyakorolható, sem az ellenséges hatalomtól való előnyök kicsikarása végett, sem viszonzásul állítólagos vagy valóságos jogsértésekért, amelyek az ellenséges hadvezetőség követett el.

Végül az emberies bánásmód még azt is megköveteli, hogy a hadifoglyokkal nemcsak az öröknek kell tisztességesen bánniuk, bántalmazásuktól és sértegetésüktől tartózkodniuk, hanem azt is meg kell akadályozni, hogy a lakosság részéről érje őket valami sérelem.

Az, hogy a hadifoglyoktól a fegyvereket, lovakat és a katonai iratokat elveszik, magától értődik; ellenben minden más holmijukat meg kell hagyni, így kulacsot, távcsövet, stb., melyek bár katonai cikkek, de nem esnek a fenti fogalmak alá. Természetes, hogy nem katonai természetű cikkeket sem szabad elvenni, pl. óra, pénztárca, stb.

5. cikk.

A hadifoglyok valamely városba, várba, táborba, vagy bármely helyre internálhatók azzal a kötelezettséggel, hogy onnan bizonyos határokon túl ne távozza-

földbe sülyesztett, nedves, sötét barrakokat építettek. Ez az eljárás nem ellenkezett ugyan az egyezmény írott szövegével, legfeljebb csak a 4. cikk által megkövetelt emberséges bánásmóddal, az már azonban határozottan az egyezmény megsértésének tekinthető, midőn a hadifoglyokat fegyházakba és börtönökhöz zárták.

Ami az internálás fogalmát jelenti, az abban áll, hogy a foglyokat megakadályozzák abban, hogy a hadműveletekbe avatkozzanak. Ha tehát közelebb esnek a harctérhez, vagy valamely hadászati szempontból fontos helyhez /:vasutvonal, hadianyag gyár:/, ott bekerített helyen is őrizhetők. De ez nem jelenti azt, hogy a hadifoglyokat az udvaron való szabad mozgástól is eltiltsák.

6. cikk.

Az állam a hadifoglyokat a tiszték kivételével rendfokozatukhoz és képességeikhez mérten, mint munkásokat alkalmazhatja. Az ilyen munkák nem lehetnek túlságosak és nem állhatnak összefüggésben a hadműveletekkel.

A foglyok feljogosíthatók, hogy nyilvános

földművesek katonai szolgálatot teljesítenek. Ezeknek a részbeni pótlására szolgálnak a hadifoglyok. A munkára szorításnak ezenfelül az is haszna, hogy a munkával foglalkozó hadifoglyoknak ez egészségi állapotukra nézve is előnyös. Az a keresmény, amelyhez pedig munkája révén jut, ellátásának feljavitására szolgál.

A munkára kötelezésnél több megszorító feltételt is találunk.

Nem kényszerítetők munkára a tiszték, mert az egyezmény a hadifoglyokat csak mint munkásokat engedi meg alkalmaztatni, a foglyok tehát csak testi munkára vehetők igénybe, amire viszont a tisztii állománybeliek épen rendfokozatuknál fogva nem szoríthatók.

A munkák az egyezmény értelmében nem lehetnek tulságosak. Az a szó részben azt jelenti, hogy nem szabad a hadifoglyokat olyan munkákra fogni, amelyek erejüket kimerítik, részben pedig azt, hogy ezek a munkák nem lehetnek veszélyesek vagy egészségtelenek.

Nem szabad a hadifoglyokat olyan munkára sem alkalmazni, amelyek a hadműveletekkel állnak összefüggésben. Az egyezménynek az a szakasza nagyon is tág lehetőségeket nyújt arra, hogy a foglyul ejtők kijátszák azt. Mert e szakasz szerint pl. irtó munkákra, foltozásra, javításra a foglyok felhasználhatók.

Ami a végzett munkák díjazását illeti, az egyezmény szavainak világos volta ellenére kínálkozó lehetőségeket nyújt visszaélésekre azáltal, hogy a munkabért az élelmezés feljavítása fejében számolhatják el. Így a foglyok sem pénzt nem kapnak munkájuk fejében, sem élelmezésükön javítva nincs.

7. cikk.

A foglyok tartásáról az a kormány gondoskodik, amelynek hatalma alá jutottak.

Ha nincsen a hadviselő felek között erre külön meg-egyezés, a hadifoglyokat az élelem, szállás és ruházat tekintetében ugyanolyan ellátásban kell részesíteni, mint amilyenben annak a kormánynak csapatai

joguk van - természetesen bizonyos tekintettel az állam gazdasági helyzetére - ellátásukat saját költségükön feljavítani.

A betegek gyógyíttatására vonatkozó kötelezettség bennfoglaltatik az általános tartási kötelezettségben, de ezenkívül a tételes jog is előírja ezt, t.i. az 1911:XX. t.c.-be felvett 1906. évi genfi egyezmény 1. cikke, amely így szól: "A katonákat és hivatásuknál fogva a hadsereghez tartozó más személyeket, ha megsebesültek, vagy megbetegedtek, annak a hadviselő félnek, amely őket hatalmában tartja, kimélnie és ápolnia kell, tekintet nélkül állampolgárságukra."

A hadifoglyoknak megfelelő ruházattal való ellátása is a fogvatartó állam kötelessége. Ezen kötelességének megfelelni nem képes, mert elsősorban saját harcoló csapatait kell ellátnia a háboru következtében erősen lecsökkent ipar termékeivel.

A hadifoglyok rossz élelmezési és ru-

A hadifoglyokat tehát e cikk első bekezdése nem a polgári, hanem a sokkal szigorubb katonai büntetőtörvényeknek rendeli alá, valamint a hadsereg fegyelmi fenytő szabályzatának is. Mindkét intézkedés természetes és ésszerű, mert csak az ezekben kifejtett jogelvek nyujtanak teljes biztosítékot a fogvatartó hatalomnak abban, hogy a biztonsági őrizetében levő foglyok nem fognak olyasmit elkövetni, ami az állam biztonsága s ezen keresztül a működő hadsereg céljait veszélyeztetné. Magától értődik, hogy a katonai büntetőtörvénykönyv egyes rendelkezései pl. gyávaságra, öncsonkításra stb. vonatkozó határozmányai természetüknél fogva nem alkalmazhatók a hadifoglyokra.

Épen így nem követhet el a hadifogoly olyan értelemben vett szökést, mint a fogvatartó hatalom katonája, mert a hadifogoly semmiféle hűségi viszonyban sincs az ellenséges hatalomhoz s épen ezért a hadifogságból való menekülésre irányuló cselekedete sem bűncselekmény. Következésképp az ilyen fajtájú u.n. szökés sem sujtható a

katonai büntetőtörvénykönyvben meghatározott büntetéssel, hanem csak fegyelmi fenytésével. A kettő közötti különbség az, hogy míg a szökés katonai büncselekménye az adott körülményekhez képest egy évtől öt-tíz évig terjedhető börtön, vagy súlyos börtön büntetéssel, sőt agyonlövés általi halálbüntetéssel is sújtható, addig a hadifogoly szökési kísérlete legfeljebb csak két hónapi elzárással büntethető. Annak természetesen nincs akadálya, hogy az ilyen hadifogoly szigorubb felügyelet alá helyeztessék, de ezek az intézkedések semmi esetre sem haladhatják meg azokat a korlátokat, amelyeket a 4.5. és 7. cikkekben lefektetett elvek megengedhetőkké tesznek.

Sikerült szökés megszünteti a hadifogságot. A hazakerült hadifogoly visszanyeri teljes szabadságát és ettől kezdve mindehben olyan jogai és kötelességei vannak, mint hazája többi katonájának. Ezért nemcsak mehet, de parancsra mennie is kell újra a harctérre s ha ott újból elfogják, csakis olyan helyzetbe kerülhet, mintha most jutott volna először

az ellenség hadifogságába. Kétségtelenül észszerű tehát, hogy a 8. cikk utolsó bekezdése szerint az ilyen katona előbbi szökéséért semmiféle büntetéssel sem sújtható.

A fentiekben ismertetett rendelkezések abból a helyes nézőpontból indulnak ki, hogy a hadifogoly szökése, vagy szökési kísérlete nemcsak, hogy nem bűncselekmény, hanem ellenkezőleg szinte katonai erény számba megy, amely büntetéssel egyáltalában nem, fegyelmi fenytéssel pedig csupán abból az ökből sújtható, mert a hadifogoly az ellenséges hatalom által előirt rendészeti szabályokat megszegte.

Ezen szakasz rendelkezéseinek kijátszása rendkívül könnyű, mert hiszen az elfogott szökevény nyomozás ürügye alatt hosszabb ideig tartható fogva. A szökés megtorlásának egyik durva módja az együttes fenytés, mely egyrészt büntetés, másrészt elrettehtés és megelőzés. Ilyenkor egy bűnéért mindenki szenved. /:kedvezmények elvonása, stb.:/. Ennek a fenytő eszköznek az alkalmazása éles ellent-

hogy milyen kevés gyakorlati tapasztalatuk volt az értekezletek résztvevőinek. A cikk azon rendelkezésének, hogy a hadifogoly köteles hiven bevallani személyi adatait, kétségtelenül nemcsak az volt a célja, hogy az elfogatás után a foglyokat bizonyos csoportokba osszák és ez alapon pl. a tiszteket külön helyezték el a legénységtől, hogy ezek a bemondások papírra vettessenek, mely papírok képezzék azután a hadifogság további során a hadifogoly személyi okmányait. Nyilván úgy gondolták az értekezleten résztvevő hatalmak, hogy ezeknek a bemondásoknak az alapján egyrészt személyi lapokat készítsenek a hadifoglyok internálási helyére való megküldés céljából, másrészt pedig az egyes internáló helyeken ezeknek, a hadifoglyokkal együtt beérkező okmányoknak alapján hadifogolylajstromokat állítsanak össze, amelyekből az elfogó hatalom minden időben kimutathassa, hogy a hatalmába került hadifogollyal mi történt. Hogy ez a magyarázata az ebben a cikkben foglaltaknak, azt bizonyítják a 14. cikk rendelkezései,

amelyek hadifogoly tudakozódó irodák felállítását rendelik. Ezek a személyi lapok szolgáltatják az irodák számára a szükséges és megbízható adatokat.

A 9. cikk rendelkezései ezenfelül azt a célt is szolgálják, hogyha a hadviselő felek későbbi időben a hadifoglyok bizonyos kategóriáit óhajtának kicserélni, mindig kéznél legyenek a pontos adatok, hogy az ilyen megegyezés késedelem nélkül fogantatosítható legyen.

A cikk szavaiból nem következik az, hogy az elfogó hatalomnak milyen kötelességei vannak az elfogottak nyilvántartása iránt. Ez a cikk csupán a hadifogolynak teszi ajánlatossá a pontos válaszadást arra az esetre, ha eziránt megkérdezik. A megkérdezés a tisztéknek a legénységtől való elválaszthatása céljából történik.

10. cikk.

A hadifoglyok becsületszóra szabadlábba helyezhetők, ha hazájuk törvényei őket erre feljogosítják és ilyen esetben mind saját kormányuk, mind az őket foglyul ejtő kormány irányában személyes becsületükkel fele-

és tudósítói, a markotányosok, a szállítók- az ellenség hatalmába kerülnek és ez fogvatartásukat szükségesnek véli, az ily egyéneknek joguk van arra, hogy a hadifoglyokat megillető elbánásban részesítsék őket, feltéve, hogy el vannak látva azon hadsereg katonai hatóságának igazolványával, amelyet kísértek.

A hadműveletek során előfordulhat, hogy valamely nagyobb csapattestet kísérő, a fent említett foglalkozású egyének a csapattest fogságba esése alkalmával az ellenség hatalmába kerülnek. Ha kellő igazolvánnyal rendelkeznek és az ellenség nem bocsátja őket szabadon, akkor joguk nyílik arra, hogy a hadifoglyokat megillető elbánásban részesüljenek. Ez azonban csak arra az esetre szól, ha megfelelő igazolvánnyal rendelkeznek. Ennek hiányában a velük való elbánás nincsen szabályozva.

14. cikk.

Az ellenségeskedések kitörése után tudakozódó irodát kell a hadifoglyokra fállítani a hadviselő államok mindegyikében és előforduló esetben azokban a semle-

ges országokban is, amelyek területükre hadviselő feleket fogadtak be. E hivatal, melynek feladata, hogy a hadifoglyokra vonatkozó minden tudakozódásra válaszoljon, az illetékes szolgálati ágaktól értesítést kap az internálásokról, az ezekben beállott változásokról, a becsületszóra való szabadonbocsátásokról, a kicserélésekről, a szökésekről, a kórházba történt felvételekről, az elhalálozásokról, valamint mindazokról az egyéni adatokról, amelyek szükségesek arra, hogy mindegyik hadifogolyról egyéni lapot lehessen kiállítani és tovább vezetni. Az irodának ebbe a személyi lapba be kell vezetnie a törzskönyvi számot, a hadifogoly családi és utónevét, korát, származási helyét, rendfokozatát, csapattestét, sebesüléseit, elfogatásának, internálásának, sebesülésének és halálának idejét és helyét, ugyszintén az összes különös észrevételeket. Az egyéni lapokat a béke megkötése után meg kell küldeni a másik hadviselő fél kormányának.

A tudakozódó iroda ügykörébe tartozik az is, hogy összegyűjtse és együtt tartsa,

kezleten Belgium terjesztett elő. Az ezekben lefektetett humánus elveket óhajtotta a hágai értekezlet átvenni. Az elveket át is vette, de elmulasztotta összhangba hozni az egyezmény egyéb rendelkezéseivel.

Az irodákat az ellenségeskedések megkezdése után kell a hadviselő államokban és azokban a semleges országokban felállítani, amelyek hadviselő feleket fogadtak be területükre. Ezeknek az irodáknak a működését azonban rendkívül megnehezíti az a körülmény, hogy nincsenek megnevezve azok a hatóságok, amelyek az adatokat szolgáltatni tartoznak. S ha meg is van mindenütt a jóakarát, hogy ilyen adatokat adjanak és kérjenek, honnan vegyék az adatokat, mikor az internálási helyek nem kötelesek a részletes személyi lapokat és fogolylajstromokat vezetni, illetve beálló változások esetén az értesítéseket egymás között kicserélni. Ha valamely hadviselő állam magától el nem rendeli az internáló helyek ily irányú kimerítő írásbeli munkálkodását, akkor üres szavak maradnak e cikk rendelkezései,

hogy a hivatalnokok feladata minden tudakozódásra válaszolni.

Az irodáknak ez a legelső és legfőbb feladata. Ha az elfogatás után azonnal felvétetnek a személyi lapok s azoknak másolatai a központi tudakozódó irodákba beküldetnek, a hozzátartozók rövidesen választ kaphatnak arról, hogy az eltűnt él és fogságban van.

A 14. cikk tulságosan sok adatnak a felvételét írja elő és nem számol azzal, hogy nincs senki, aki az internáló helyeken ezeket az adatokat beszeresse. Ez a munka az alkalmazottak óriási megterhelésével jár.

Ha a személyi lapokat helyesen vezetik, evvel megkönnyítik az elfogott államának magánjogi jogszolgáltatását is. /:Házasság, öröklés, holtványilváníítás/

A cikk azt rendeli, hogy az egyéni lapokat a béke megkötése után meg kell küldeni a másik hadviselő fél kormányának. Ez szinte természetes s a béke megkötése után még egyezménybe foglalt rendelkezés nélkül is adva van a lehetőség, hogy barátságos meg egyezés útján ezeket kölcsönösen kicseréljék. A béke

megkötése után visszatért hadifoglyok bementésai alapján is sok adat szerezhető meg.

A Nemzetközi Vöröskereszt Egylet 1912-ben Washingtonban megtartott értekezletén megállapodás jött létre, hogy háboru esetén Genfben állítanak fel ilyen központi irodát.

15. cikk.

A hadifoglyokat segítő egyesületek, amelyek hazájuk törvényei szerint szabályszerűen alakultak és amelyeknek célja, hogy a jótékonyág gyakorlását közvetítsék - valamint kellőképpen igazolt ügyvivők - élvezni fogják a hadviselők részéről mindazokat a könnyítéseket, amelyek emberbaráti feladataik hatályos teljesíthetése végett szükségesek és a katonai követelmények és a közgazdasági szabályok által kijelölt határokon belül lehetségesek. Ezeknek az egyesületeknek kiküldöttei az internáltak telepein, valamint a hazájukba visszaküldött hadifoglyok pihenő állomásain segélyeket oszthatnak ki, ha evégből a katonai hatóságtól engedélyt nyernek és írásbeli kötelezettséget

leti.

Bővebb körülírás híján a cikk szövege ugyanis volna értelmezhető, hogy az ilyen egyesületek arra a célra alakulnak meg, hogy az ellenséges államban levő saját hadifoglyaikat látogassák meg és őket ott segélyezzék. Noha a szöveg megengedi ezt a magyarázatot, de a gyakorlati életben alig volna elképzelhető, mert a hadviselő felek kiküldötteinek utaztatása az ellenséges országokban rendkívül sok bonyodalommal járna, ezért ennek a cikknek csak olyan értelmezés adható, hogy ezek az egyesületek a saját országaikban levő ellenséges hadifoglyok gyámolításával foglalkoznak, ami mellett természetesen adományokat küldhetnek semleges országok egyletei útján saját hadifoglyaiknak is.

Az ilyen egyesületek működése szigorú ellenőrzés alatt áll, amennyiben a katonai hatóságoktól személyes engedélyt kell nyerniük és magukat írásbelileg kötelezniük, hogy a katonai elővigyázati rendszabályokhoz alkalmazkodni fognak.

annak az egyszerű ténynek, hogy azok mellett az óriási kiadások mellett, amibe a modern hadviselés kerül, számba sem vehető csekélység az az összeg, amelytől az állam a portó és a vámilletékek elengedése folytán elesik. Érdekes itt megemlíteni, hogy az 1870-es háboruban sok hadifogoly azért nem kaphatta meg a levelét és csomagját, mert nem volt miből megfizetniök a portót.

Ez a cikk mintegy csak mellékesen érinti a hadifogság egyik leglényegesebb kérdését, a levelezést. Pedig ez a hadifogoly egyetlen éltető eleme, ami őt otthonához köti és ami benne a lelket tartja. De ezektől az érzelmi szempontoktól eltekintve azért is fontos a levelezés kérdése, mert a fogság hosszú tartama alatt számos olyan családi, vagy más magánjogi kérdés követel tisztázást, amelyeknek megoldása nem halasztható a háboru befejezéséig.

A hadifoglyok levelezését az egyezmény nem szabályozza részletesen és ezért ez sok visszaélésre adhat alkalmat. Azt senki sem

A mai nemzetközi jogi felfogás szerint a hadifogoly nem veszti el a jogképességét és így egyébek között végrendelezési képessége is van. A hadifoglyok e cikk szerint u.n. kiváltságos végrendeletet készíthetnek, vagyis élvezik azokat a kedvezményeket, amelyeket a törvény háboru esetén a csapatok hadilábra állításától kezdődőleg a fegyveres erő ily csapataihoz tartozó egyéneknek biztosít. Hogy milyenek ezek a kedvezmények, arra nézve tájékoztatást nyújthat a magyar jog ide vonatkozó rendelkezéseinek ismertetése. .

A kiváltságos végrendelet külső kelteinek meg kell lenniük, de az eltérések a következők:

a/. az olyan végrendelethez, melyet az örökhatályos egész terjedelmében maga ír és aláír, tanúk nem szükségesek.

b/. az oly végrendelet, amelyet az örökhatályos nem egész terjedelmében maga írt és aláírt, valamint

c/. szóbeli rendelkezés két tanu

tosítja azt, hogy ennek a kicserélési kötelezettségnek kölcsönösnek kell lennie és így ez a szakasz a gyakorlatban téves alkalmazásokra adhat alkalmat. Visszatartható a hadifogoly azon a címen, hogy a fogvatartás alatt valami bűncselekményt követett el és az emiatt rárótt szabadságvesztés büntetés kitöltése előtt nem mehet haza.

AZ 1906 ÉVI GENFI EGYZEMÉNY.-

Az 1911:XX. t.c.-be foglalt 1906 évi genfi egyezmény a hadifoglyokról a következő rendelkezéseket alkalmazza.

2.cikk.

Valamely hadseregnek a másik hadviselő fél hatalmába került sebesültjei vagy betegei: hadifoglyok és a nemzetközi jognak a hadifoglyokra vonatkozó általános szabályait rájuk is alkalmazni kell.

Mindazonáltal szabadságukban áll a hadviselő feleknek, hogy egymás közt a sebesült vagy beteg foglyokra olyan kivételes vagy kedvezményes kikötéseket állapítsanak meg, amelyeket célszerű-

addig az utóbbinál is beállhat a lehetőség, hogy megbetegszik; épen ezért mindkettővel szemben alkalmazni kell a biztonsági őrizetbevételt. Mint-hogy ilykép mindkét kategória az ellenség hatalmában van, egyformán vonatkoznak rájuk a hágai egyezmény 7. cikkében a foglyok eltartására vonatkozó rendelkezések, amelyek közé a gyógyítási kötelezettség is tartozik.

Igen emberséges gondolkozásra mutatnak e cikknek a sebesültek és betegek kicserélésére, visszaküldésére vagy semleges államnak való átadására vonatkozó rendelkezései.

A cikk nem tartalmaz semmiféle megszorítást tekintetben, hogy a kicserélteknek vagy visszaküldötteknek milyen lesz a jogviszonya. Ebből az következik, hogy az a szabadulás után semmiféle megszorításnak alá nem vethető s a hazájába visszatért egyén teljes cselekvési szabadságát visszanyeri, hadvezetősége pedig őt bármely helyen alkalmazhatja.

6.cikk.

A hadviselő felek a mozgó egészségügyi alakzatokat

/:t.i. azokat, amelyek a hadrakelt sereget kísérni hivatvák:/, valamint az állandó egészségügyi intézeteket kimélni és támogatni tartoznak.

-.--.-.-.-.-.-.-.-.-.-

E cikk rendelkezései igen határozottak, mert nem adnak olyan jogot, hogy ezeket az alakulatokat csak "lehetőleg" kell kimélni és támogatni. Ezek szerint a kimélet és támogatás minden körülmények között kötelező.

A kimélet azt jelenti, hogy az ilyen mozgó alakulatokat - amelyek már távolról felismerhető jelekkel vannak ellátva -, ugyszintén az állandó jelleűgű kórházakat nem szabad lövetni, azokra nem szabad bombákat dobni.

A támogatás megkivánná, hogy az ilyen alakzatoknak, tekintet nélkül hovatarozandóságukra, segítség nyujtassék.

9. cikk.

A kizárólag a sebesültek és betegek felszedésére, elszállítására és gondozására, valamint az egészségügyi alakzatok és intézetek igazgatására rendelt

Akár béke idején, akár az ellenségeskedések megkezdésekor, vagy azok folyamata alatt, de minden-
esetre a tényleges alkalmazás előtt mindegyik állam
köteles közölni a másikkal azoknak az egyesületeknek
nevét, amelyeket felhatalmazott arra, hogy saját fe-
lelősségére a hadseregek hivatásos egészségügyi kö-
zegeinek segédkezet nyujtsanak.

12. cikk.

A 9. és 10. cikkben megjelölt egyének, ha az ellen-
ség hatalmába kerültek, ennek vezetése alatt folytat-
ják működésüket.

Ha közreműködésük már nem nélkülözhetetlen,
vissza kell őket küldeni hadseregükhöz, vagy hazájuk-
ba oly időben és oly utvonalon, amikor és amerre a
katonai követelményekkel összefér.

Ekkor elvihetik magukkal azokat a vagyon
tárgyakat, eszközöket, fegyvereket és lovakat, ame-
lyek őket magántulajdonul megilletik.

13. cikk.

Az ellenség a 9. cikkben megjelölt személyzetnek, arra
az időre, amig hatalmában van, ugyanazokat az illet-

lyesen fogva fel, ez csak oly időtartamot jelenthet, ameddig az ápolásukra bizott sebesülteket és betegeket az ellenséges egészségügyi intézetekben kellő orvosi kezelés alatt sikerült elhelyezni.

Ha azonban a cikk szavait akként értelmezik, hogy az ilyen egészségügyi személyzet ápolja állandóan fogságba került saját sebesültjeit és betegeit, akkor ez az idő egyenlő lehet a hadifogság tartamával.

Ez az utóbbi értelmezés azonban tarthatatlan, ami következik a 12. cikk 2. és 3. bekezdéseiből is. Csak akkor lehet az ilyen személyeket a katonai szempontok figyelembevételével megfelelő utvonalon visszaküldeni, ha az ellenségeskedések még tartanak; s csak akkor van értelme annak, hogy a cikk külön kiemelje, hogy ezek minden holmijukat, sőt fegyverüket is megtartják, ha az ő visszatértük a háboru tartama alatt történik.

Az egészségügyi személyzet zavartalan működését az egyezmény még azzal is biztosítani kívánja, hogy részükre ugyanolyan fizetést adat, mint aminőt a fogvatartó hatalom ad saját személyeinek.

Mínt hogy ez a személyzet hadifogollyá nem tehető, nem is szorítható hadifogoly ellátásra /:elhelyezésre és élelmezésre:/, hanem részükre ugyanolyan fizetést kell adni, mint a fogvatartó hatalom hasonló egyéneinek, hogy ezek egyenlő életszínvonaluk legyen.

A hadműveletekre való tekintettel kétségtelen, hogy ezek a személyek - bárha nem is kezelhetők hadifogolyként; nem folytathatnak ellenséges területen annyira szabad életet, mint ellenséges kartársaik, hanem bizonyos fokú ellenőrzésnek kell magukat alávetniük. Ilyfajta megszorítás egyáltalában nem ellenkezik az egyezmény szellemével, csak ne társuljon az ellenőrzés lealacsonyító, vagy sértő kellemetlenkedéssel.

A lelkeszeket az egyezmény ugyanabban a kivételes elbánásban részesíti, mint az egészségügyi személyzetet. Ennek az oka, hogy a súlyos betegek épen úgy megkívánják a vallás lelki vigasztalását, mint a testi ápolást. Ezenfelül a pa-

pi hivatás mindenütt különös előjogokat élvez, amelyeket az egyezmény is tiszteletben tart. Különben is a pap tevékenysége nincs közvetlen összfüggésben a harci ténykedéssel s így ennek a hivatásnak a harctéren vagy a fogolytársak között való gyakorlása megérdemli a semlegesség kiváltságát. Az természetes, hogy a lelkészeknek megfelelő ismertető jelekkel és a hadvezetőség által kiállított szabályszerű okmányokkal kell ellátva lenniük.

1362, 195